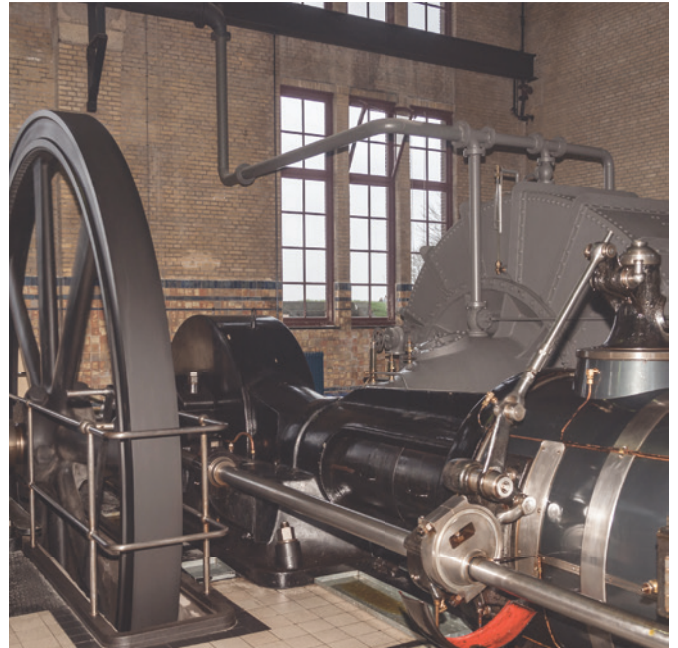

A&G KRONIEK

Nieuwsbrief van de Vereniging Ambacht & Gereedschap april 2023 nr. 65

Voorjaarsbijeenkomst zaterdag 13 mei 2023
Woudagemaal Lemmer en Schaatsmuseum Hindeloopen

Van de voorzitter

Wat was het weer een verademing om een najaarsbijeenkomst te hebben gehad op een goede plek in het midden van het land.

Veel mensen ontmoeten, onze passie delen voor gereedschap en haar gebruikers en mooie exposities en demonstraties zien. Onze oer-nederlandse hang naar

handel drijven kwam ook ruimschoots aan bod en veel mensen konden bijna niet wachten op het openen van de tafels. Tafels vol met de meeste uiteenlopende gereedschappen, een keur aan spullen die we konden kopen en verkopen. Kortom, het was mijns inziens een geslaagde dag. Achter dit alles zit natuurlijk altijd een groep mensen die dit alles op poten zet. En dat vraagt wat van je en daarvoor wil ik deze leden langs deze weg bedanken.

Zo zijn Hein Coolen en ondergetekende ook weer op pad geweest voor de voorjaarsbijeenkomst. Normaliter neemt Jan Blaas dit voor zijn rekening en dat doet hij altijd voortreffelijk, maar omstandigheden maken dat dit nu helaas niet kon. Om niet steeds het midden van ons land als bestemming te kiezen zijn wij dus dit keer uitgeweken naar het mooie Friesland. Het voornemen is om tijdens de morgen het grootste stoomgemaal ter wereld, het Ir. D.F. Woudagemaal, in Lemmer te bezoeken. We zijn blij dat dit gelukt is voor deze dag en het is dan ook een zeer interessante locatie. Naast dit ingenieuze stukje waterwerk heeft deze provincie een rijke traditie van zeilen en schaatsen en zijn veel van onze leden ook gek op de gereedschappen van de familie Nooitgedagt uit IJlst. Als je aankomt in IJlst, dan wordt je verwelkomd door

een enorme steekbeitel van de betreffende firma, die manifest staat op de eerste de beste rotonde van deze kleine Houtstad. Maar toch viel onze keuze dit keer niet op IJlst, maar op Hindeloopen, de op een na kleinste van de Friese elf steden. En daar hebben ze het Schaatsmuseum met onder anderen een prachtige collectie aan schaatsijzers. Je proeft daar dan ook een sterke verbondenheid met die Elfstedentocht en haar geschiedenis. Ook bezoeken we het stadje Hindeloopen zelf. Dit doen we allemaal na het nuttigen van een heerlijke Friese lunch en een gezellig samenzijn onder gelijkgezinden.

Wat betreft de brandbrief die het onvolledige bestuur naar u allen toe heeft gestuurd wil ik de mensen die hebben gereageerd namens het bestuur bedanken. Er zijn de afgelopen jaren al herhaaldelijk oproepen geweest om je steentje bij te dragen aan het bestuur. Sommige mensen hebben wat meer koudwatervrees dan anderen, maar er waren voorheen weinig tot geen reacties op functies binnen ons bestuur. De laatste najaarsbijeenkomst ben ik als voorzitter niet duidelijk genoeg geweest het dwingende probleem aan te kaarten. Vandaar dat de noodzaak er was alsnog een brief rond te laten gaan. Vinden we onze vereniging belangrijk genoeg, -en dat vinden we toch allemaal-, dan zullen we meer in de trant van de befaamde J.F. Kennedy moeten denken: Niet alleen denken wat de vereniging voor jou op kan leveren, maar wat jij ook kan betekenen voor je vereniging. Ik vertrouw erop dat er geschikte mensen onder ons zijn en dat deze leden zich zullen melden.

Ik hoop jullie allemaal in grote getale te zien in het Frieze!

Groet,

Jullie voorzitter Ben Boone

Voorjaarsbijeenkomst A&G bij het Woudagemaal en Schaatsmuseum in Friesland

Zaterdag 13 mei 2023

HEIN COOLEN

Het programma:

- 09.30 Ontvangst met koffie in het Bezoekerscentrum van het Woudagemaal in Lemmer
- 10.00 Start film, expo en rondleiding
- 11.30 Verplaatsing op eigen gelegenheid naar Hindeloopen
- 12.30 Uitgebreide lunch in het restaurant van de Familie Bootsma naast het Schaatsenmuseum
- 13.30 Bezoek aan het Schaatsenmuseum en stadswandeling met gids
- 16.00 Afsluiting van de dag met een drankje

Toelichting op het programma

- Adressen: Ir. D.F. Woudagemaal, Gemaalweg 1a, 8531 PS Lemmer. (Het Woudagemaal ligt aan de provinciale weg N359 en aan het IJsselmeer)
- Schaatsenmuseum, Kleine Weide 1-3, 8713 KZ Hindeloopen.

- Parkeren: Bij het Woudagemaal is een grote parkeerplaats. Eventueel kan bij grote drukte gebruik gemaakt worden van parkeerplaatsen op de Plattedijk in Lemmer. Vanaf hier is het ongeveer 10 minuten lopen naar het gemaal.
- Na afloop van ons bezoek aan

het Woudagemaal heeft u ruimschoots de tijd om u naar Hindeloopen te begeven. De afstand bedraagt 28,5 km, hetgeen ongeveer een half uur in beslag zal nemen. Houdt er wel rekening mee dat u in Lemmer en Hindeloopen nog wel een stukje moet lopen.

- Bij het Schaatsenmuseum in Hindeloopen zelf kunt u **niet parkeren**. De beste gelegenheid is de parkeerplaats die op het kaartje, voorzien van cirkel en pijl, is aangeduid met **P4**. Let wel, op deze parkeerplaats is een gedeelte gereserveerd voor bewoners. U wordt dringend verzocht

hier niet te gaan staan. Vanaf de parkeerplaats is het ongeveer 10 minuten lopen naar het Schaatsmuseum.

- De lunch belooft iets bijzonders te worden met een 'Friese Plate' bestaande uit diverse lokale specialiteiten.
- Een uitgebreide beschrijving van het Woudagemaal en het Schaatsmuseum vindt u hieronder.

Aanmelding

De eigen bijdrage aan deze excursie hebben we getracht zo laag mogelijk te houden. Aangezien de kosten van deze dag aanzienlijk hoger liggen, zal de Vereniging het verschil voor zijn rekening nemen. Dit lijkt ons een billijke geste naar diegenen die trouw onze bijeenkomsten bezoeken.

U kunt zich voor deze bijeenkomst aanmelden door een bedrag van € 26,50 zowel voor leden als introducees over te maken naar IBAN: NL15 INGB 0000 3007 41 (vanuit het buitenland BIC: INGB NL2A) ten name van Ambacht en Gereedschap. Graag vermelding van het aantal deelnemers en bijeenkomst 13 mei.

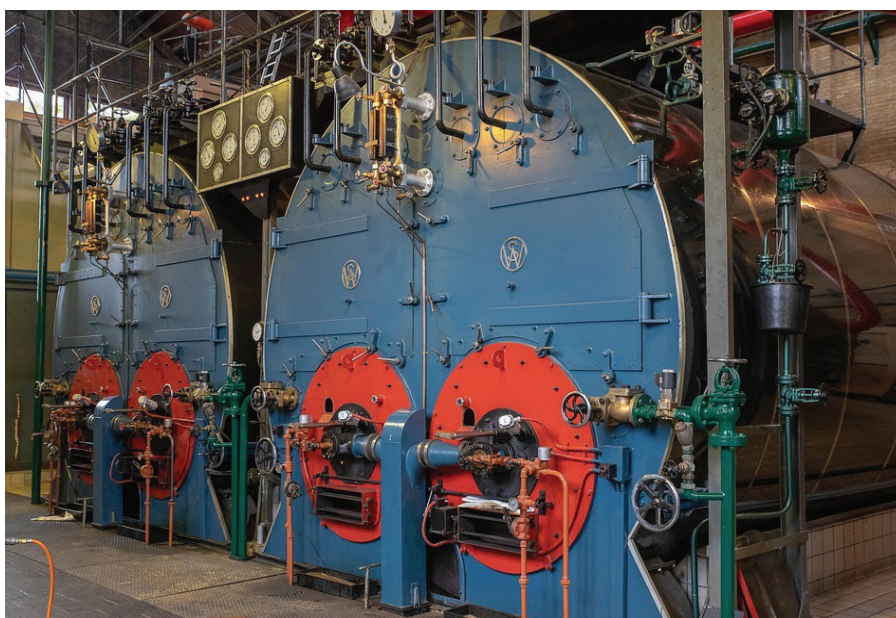
U dient zich aan te melden vóór 1 mei. Er zijn nog wel eens leden die zich later aanmelden of zelfs onaangekondigd verschijnen, echter in dit geval moeten wij de aantallen vóór genoemde datum doorgeven aan beide locaties, dus meldt u op tijd aan. Mocht u om wat voor reden dan ook later dan 1 mei tot de conclusie komen wat te hebben gemist, neem dan even contact op met de penningmeester Rijk van den Bunt om te zien of er nog plaats is.

Het Ir. D.F. Woudagemaal

Sinds 1998 staat het Woudagemaal op de UNESCO werelderfgoedlijst en behoort daarmee tot de kleine duizend werelderfgoederen, waarvan er negen in Nederland liggen, die onder de vlag van de Verenigde Naties een extra beschermde status

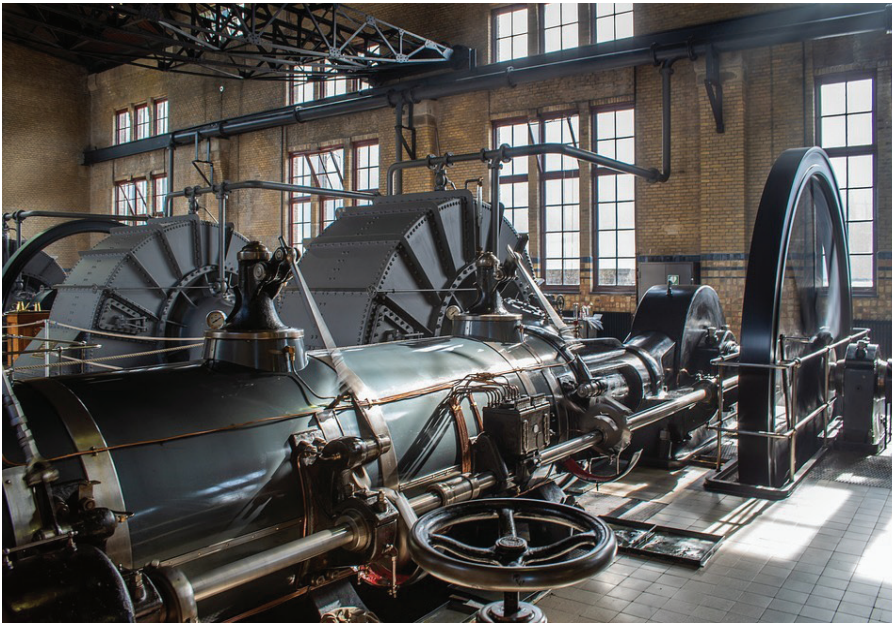
Voorkant van het Woudagemaal met rechts het ketelhuis.

Interieur van het ketelhuis.

De machinehal

Stoommachine met vliegwiel en twee pompen

kregen. Het is het grootste nog werkende stoomgemaal ter wereld. Hoewel de oorspronkelijke functie inmiddels is overgenomen door het elektrisch gemaal bij Stavoren, dat in 1966 in gebruik werd genomen, wordt het Woudagemaal bij hoge waterstanden nog steeds gebruikt om water vanuit de Friese boezem in het IJsselmeer te pompen. Het gemaal kan binnen acht uur worden opgestart en kan dan ruim 4.000 kubieke meter water per minuut verwerken ofwel 5,6 miljoen kubieke meter per etmaal. In de jaren '60 van de vorige eeuw werden de met kolen gestookte ketels omgebouwd op oliestook, een

van de weinige aanpassingen die het gemaal in de loop van de tijd heeft ondergaan. Het verkeert dan ook nog voor het overgrote deel in authentieke staat.

Als hoofd van het Waterschap Friesland had Dirk Frederik Wouda (1880-1961) de verantwoordelijkheid voor vele waterbouwkundige werken in de provincie waaronder het door hem zelf ontworpen gemaal bij Lemmer. Wouda was van bescheiden komaf en al op twaalfjarige leeftijd wees. Hij doorliep niettemin met succes de H.B.S. en later de Delftse Hogeschool, waarna hij snel carrière

maakte bij de Provinciale Waterstaat. Toen hij na een indrukwekkende loopbaan, waarin hij 35 jaar als hoofd van deze dienst fungeerde, in 1947 afscheid nam, werd besloten zijn naam definitief te verbinden aan zijn grootste prestatie.

Tijdens zijn opleiding in Delft was Wouda in aanraking gekomen met de architectuur van Berlage en het door hem gepropageerde rationalisme. De behuizing van het gemaal draagt hier de kenmerken van: strak opgetrokken met veel schoon metselwerk en in het oog springende constructieve details. De bijzonder indrukwekkende machinehal, waar vier stoommachines met vliegwiel van 6,5 meter doorsnede en acht pompen staan opgesteld, is maar liefst 65 meter lang. Voor deze installaties, was het plan gemaakt door de Delftse hoogleraar Prof. J.C. Dijkhoorn, een autoriteit met name op het gebied van het oppompen van water. De uitvoering was in handen van Jaffa (v/h Smulders) in Utrecht, toen naast Werkspoor en Stork een van de grootste machinefabrieken van het land. Met de bouw werd in 1915 begonnen en het gemaal kon na veel vertragingen en een forse kostenoverschrijding, die deels te wijten waren aan de oorlog, in 1920 door koningin Wilhelmina worden geopend.

Plaatsing op de werelderfgoedlijst betekende ook dat het gemaal moest worden opengesteld voor publiek. In 2012 werd op gepaste afstand een nieuw bezoekerscentrum ingericht teneinde de 5 tot 8 duizend bezoekers die het gemaal jaarlijks te verwerken krijgt beter te kunnen bedienen. Dit moderne, door de Friese architect Jelle de Jong ontworpen gebouw, vormt een bijzonder contrast met het gemaal. Hier zullen we in de ochtend samenkomen en een kop koffie drinken, waarna we in opgesplitste groepen de film, expositie

Centrifugaalpompen.

en via een rondleiding het gemaal zelf kunnen bewonderen.

Voor bovenstaande beschrijving heb ik onder andere kunnen putten uit het prachtige boek 'Het Ir. D.F. Woudagemaal, een levend werelderfgoed op stoom', dat verkrijgbaar is in het bezoekerscentrum.

Het Schaatsenmuseum

Het Schaatsenmuseum in Hindeloopen is het geesteskind van ons lid Gauke Bootsma, die hiermee in 1983 begonnen is vanuit zijn eigen collectie en inmiddels samen met zijn zoon Pieter en dochters Grietje en Hendrika een multifunctionele locatie exploiteert in het hartje van de stad. Naast het museum is er het restaurant, 'De Friese Doorloper' waar we de lunch zullen gebruiken, een antiekwinkel en het schildersatelier waar vader en zoon zich bezighouden met het traditionele Hindeloopen schilderwerk, dat een karakteristiek uiterlijk verschaft aan diverse meubels.

In het museum kunt u genieten van enkele oude ambachten, maar vooral van de schaatshistorie. Hier vinden we de grootste schaatsencollectie van Nederland, waar alle Nederlandse namen prominent vertegenwoordigd zijn, maar ook de buitenlanders niet vergeten worden. Ook de massief zilveren schaatsen van een edelman uit de 18^e eeuw zijn te bewonderen. Met name de historie van de Elfstedentocht krijgt terecht veel aandacht met aparte vitrines voor iedere winnaar. Zelfs een geamputeerde bevroren vinger na de barre tocht van 1963 vond hier een plek. Alles hier getuigt van een roemrijk verleden dat zeker nu de toekomst van de Elfstedentocht zeer onzeker is geworden, misschien straks alleen nog maar in een museum bewonderd kan worden. Niet mag worden vergeten dat het museum ook een mooie collectie sleeën herbergt.

Ook op deze locatie zullen we

Vitrine in het schaatsmuseum.

ons opsplitsen in een of meerdere groepen die dan na de lunch afwisselend het museum kunnen bezoeken en onder leiding van een gids kennis kunnen nemen van het moois dat de stad te bieden heeft. Ongetwijfeld wordt u ook hier meegenomen naar markante plekken langs de route van de Elfstedentocht waar Piet Kleine

zijn stempel miste (1997) en waar Reinier Paping zijn tocht over het IJsselmeer begon die hem uiteindelijk de overwinning opleverde (1963).

Na wat een bijzondere dag belooft te worden komen we weer gezellig bij elkaar bij de familie Bootsma voor een afsluitend drankje.

Interieur van het restaurant

Verslag Ledenvergadering

Notulen van de Algemene Ledenvergadering van Ambacht & Gereedschap gehouden op zaterdag 19 november 2022.

Opening

Deze Ledenvergadering volgde vrij kort (zes maanden) op de vorige die door de Coronaperikelen met een half jaar moest worden uitgesteld. In totaal hadden zich voor deze vergadering 89 leden aangemeld. Voor het eerst waren we bijeen op onze nieuwe locatie in Scherpenzeel die we als bestuur drie jaar daarvoor bezochten maar pas nu voor het eerst daadwerkelijk konden gebruiken. Mede door de zeer positieve geluiden die we van diverse leden mochten ontvangen is de datum voor 2023 reeds vastgelegd (18 november 2023). Onze nieuwe voorzitter Ben Boone heette iedereen welkom.

Jo Jacobs

Alvorens over te gaan tot de orde van de dag werd door de voorzitter eerst Jo Jacobs nog even in het zonnetje gezet, aangezien zijn afscheid als bestuurslid ook weer vanwege Corona niet de aandacht had gekregen die het verdiende. De voorzitter roemde zijn langjarige verdiensten voor de vereniging maar ook die van zijn echtgenote Germaine die als gastvrouw optrad bij menige bestuursvergadering.

Vaststelling van de notulen van de 28ste Algemene Ledenvergadering op zaterdag 21 mei 2022 in Ommeren.

De notulen worden door de voorzitter zowel op inhoud als op tekst aan de orde gesteld. Er zijn geen opmerkingen en zij worden dan ook onder dankzegging aan waarnemend secretaris Hein Coolen als zodanig vastgesteld.

Jaarverslag 2021-2022

Het jaarverslag 2021-2022 staat afgedrukt in A & G Kroniek nr. 64 van oktober 2022. De waarnemend secretaris geeft hierop een korte toelichting. Ook gedurende dit verslagjaar bleef Corona voor een groot deel bepalend voor de activiteiten van de Vereniging, waardoor de najaarsbijeenkomst wederom moest worden geannuleerd. Besloten werd daarom om een gecombineerde bijeenkomst te organiseren in mei 2022. Het werd een groot succes waarbij de uitgestelde jaarvergadering samen met veiling en verkoop werden ingebed in de excursie naar de Betuwe.

Er traden gedurende het verslagjaar enkele belangrijke bestuurswijzigingen op, waarbij Hein Coolen en Cees van der Graaf na twaalf jaar aftraden als respectievelijk voorzitter en secretaris. Ben Boone nam het voorzitterschap over en Hein Coolen verklaarde zich bereid tijdelijk het secretariaat waar te nemen in afwachting van noodzakelijke bestuursuitbreiding.

Voor het eerst sinds enkele jaren konden we weer positieve ontwikkelingen melden voor wat betreft het ledental, dat per saldo met 7 leden groeide, vooral te danken aan 21 nieuwe leden die zich op de Monumentenbeurs aanmeldde.

Financiën

De financiële positie van de Vereniging werd door penningmeester Rijk van den Bunt op een bondige manier toegelicht, waarbij vooral belangrijk was dat het jaar met een klein batig saldo werd

afgesloten. Dit is des te meer opmerkelijk, daar waar in de begroting nog werd uitgegaan van een aanzienlijk tekort van ruim 7.000 Euro. Dit kon voor een groot deel herleid worden tot sterk meevallende veilingopbrengsten waarvoor niet was begroot. Maar ook bleven de diverse uitgaven (ruim) binnen de begroting en werden de jubileumkosten voor een deel doorgeschoven. Mede hierdoor zijn we in de begroting voor het lopende boekjaar (2022-2023) aan de voorzichtige kant gebleven met een begroot tekort van bijna 6000 Euro. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt door de eenmalige kosten van het fotoboek, dat als jubileumuitgave verschijnt, en die geheel op het lopende jaar drukken. De Vereniging zit echter zeer ruim in haar middelen waardoor de financiële positie uitstekend blijft. Dit geeft ruimte om af en toe eens wat extra's te doen, met name op het gebied van publicaties op ons interessegebied.

Verslag van de kascommissie voor het boekjaar 2021-2022

De kascontrole over het afgelopen boekjaar werd uitgevoerd door Ruud van Vliet en Jacob Cazemier. Ruud deed namens hen het woord en verwoordde de complimenten aan de penningmeester voor de boekhoudkundige staat met de mededeling aan de vergadering dat deze een juist en getrouw beeld gaf van de financiële situatie. Hierop stelde hij voor het bestuur decharge te verlenen, hetgeen bij acclamatie gebeurde.

Verkiezing van de kascommissie

Onder dankzegging voor zijn inzet trad Ruud van Vliet uit de kascommissie. Voor volgend jaar zal deze bestaan uit Jacob Cazemier en Gerrit Snoek. Op de oproep van de voorzitter voor een reservelid die volgend jaar kan aantreden werd niet spontaan gereageerd. Inmiddels heeft Bart van den Ouden zich voor deze functie aangemeld.

Bestuur

Dit jaar is het de beurt aan Rijk van den Bunt om na zijn eerste termijn van drie jaar af te treden. Aangezien hij aan had gegeven beschikbaar te zijn voor een volgende termijn werd aldus besloten.

Het rooster van aftreden van de bestuursleden is als volgt:

- 2023 Jan Blaas bestuurslid en tweede penningmeester
- 2023 Johan van Dijk, bestuurslid
- 2024 Ben Boone, voorzitter
- 2024 Hein Coolen, bestuurslid en waarnemend secretaris
- 2025 Rijk van den Bunt, penningmeester.

Gedachtewisseling met de leden

Er zijn geen opmerkingen.

Verslag najaarsbijeenkomst 19 november 2022

JOHN BOELE

Wat een geweldig gevoel weer : eindelijk weer een najaarsbijeenkomst, en dan ook in een nieuwe locatie! Het Kulturhus in Scherpenzeel bleek een prima keus te zijn, een grote ruime zaal, en ook extra ruimten voor verkoop en presentaties. Natuurlijk werd veel bijgepraat door de aanwezige leden, zodoende was het direct al een goede sfeer.

De jaarvergadering onder leiding van onze nieuwe voorzitter verliep vlot. Jo Jacobs werd uitvoerig bedankt voor zijn jarenlange inzet voor de vereniging.

Er was gelegenheid om een bijzonder stuk gereedschap te laten fotograferen, en er ontstond al gauw een flinke rij. We zijn allemaal natuurlijk heel nieuwsgierig naar het (eind)resultaat.

De presentaties waren bijzonder interessant : Toon Wortel trok met zijn zelfgebouwde boerenkar natuurlijk veel belangstelling. Maar ook Gotcha Lagidse met zijn uiterst verfijnd smeedwerk moest steeds maar uitleggen hoe hij zo iets moois gemaakt had. Uitvoerig werd ook stilgestaan bij de mooie collectie stoommachientjes die Willy Basten allemaal zelf gemaakt heeft. En ook Geert Hardeman was weer aanwezig en toonde ons opnieuw hoeveel hij wel niet weet van het restauratievak.

De lunch verliep ietwat problematisch, de logistiek van de kantine was niet berekend op een zo'n groot aantal bezoekers. Zeker een verbeterpuntje voor volgend jaar! De belangstelling voor de verkoop-

tafels was na de lunch als vanouds weer erg groot, en binnen de kortste keren stroomde het zaaltje vol met geïnteresseerde kopers. Voordat de veiling begon werd de verloting gehouden, met soms zeer merkwaardige uitkomsten! De veiling liep onder veilingmeester Hein Coolen weer plezierig en vlot, ook al werden sommige stukken teruggenomen omdat er te weinig belangstelling voor was. Kortom een fijne bijeenkomst in een fijne locatie. Dank aan allen die meegewerkt hebben om deze dag tot een succes te maken!

Regio bijeenkomst 18 februari Delft

JOHN BOELE

Na lange tijd kwam de groep weer eens bij elkaar in het museum van de gebroeders Mensert. Wij zijn hen nog steeds erkentelijk dat wij altijd zo hartelijk ontvangen worden. De groep was deze keer door wat veranderingen wat kleiner dan normaal, maar dat gaf ons ook wat meer tijd om bij de meegebrachte spullen stil te staan.

Bijzonder was de ontsnappingsbijl, gebruikt door de Royal Air Force in de tweede Wereldoorlog. De bijl was primair bedoeld om de bemanning de kans te geven zich een weg naar buiten te hakken bij een eventuele crash. Maar als (overlevings)wapen zou het ook zeker gebruikt kunnen worden. De steel met rubber bekleed, en veilig te gebruiken tot 20.00 volt, zo kan eventueel ook elektrische bedrading doorgekapt worden.

De letters AM laten ook zien dat het voor het Air Ministry is gemaakt. Enig speurwerk op internet leverde op dat deze bijlen gemaakt werden door Edward Elwell Ltd in Staffordshire of door Chillington Tool Company uit Wolverhampton.

Een prachtige doos met Stanley schaaftjes maakte veel indruk en had men nog nooit gezien. Waarschijnlijk een stukje huisvuil, maar mooi gepresenteerd zo.

Verder kwam een voorloper sponningsschaaf ter tafel die door Willem Mensert gelijk naast een exemplaar uit het museum werd gelegd.

Verder kwam er nog een bijzondere zaag op tafel : Een Victory zaag in ongebruikte staat met de Morse-tekens van de 5e symphonie van Beethoven: ...-

Van een zaag naar bijzondere zaagtandzetter is geen grote stap. Met verwondering hebben we gekeken naar allerlei bijzondere uitvoeringen.

Als afsluiting maakten we nog een rondje door het museum en bekeken de mooie collectie Stanley gereedschappen, prachtig opgesteld door Gerrit Mensert. Iedereen vond het weer een gezellige en leerzame middag.

Andries schaven

PIETER VAN HOUTEN Pz

Je hebt een schaaf, je verwerft een tweede met hetzelfde merk, je komt op een rommelmarkt een derde tegen en langzaam aan krijg je een kleine collectie van één schavenmaker. Maar waarom dan toch die verschillen tussen de verschillende schaven? Je verwacht slechts kleine afwijkingen of een enkele uitzondering wanneer een schaaf op bestelling werd gemaakt.

Als we deze door J.H.ANDRIES gemerkte schaven wat nader bekijken zitten de verschillen vooral in de driedelige versiering aan de voorzijde van de schaaf. Omdat mijn 'collectie' beperkt is heb ik informatie opgevraagd bij medeverzamelaars John de Vreeze, Piet Voermans en Hein Coolen. Aan de hand van de door hen toegestuurde foto's en opmerkingen valt (voorzichtig) te concluderen dat er drie modellen zijn. De aanvankelijk nog vrij korte versiering wordt, naarmate we verder in de 19^e eeuw komen, steeds langer.

Van Piet Groeneweg, die nogal wat archiefspeurwerk verrichtte, is de volgende informatie over de schavenmaker Andries afkomstig. Hij kwam tot de conclusie dat er drie (mogelijk vier) generaties schavenmakers met de familienaam Andries actief waren, allen te Amsterdam.

I. Willem Andries

Willem Andries, geboren in Amsterdam ca. 1773, timmerman, ondertrouw te Amsterdam op 31 augustus 1798 met Gesiena Maria Heuser, geboren in Amsterdam ca. 1775.

Willem was timmerman bij zijn huwelijk, maar is mogelijk later ook schavenmaker geworden. Zo treedt bij de geboorte van zijn zoon Gerrit in 1812 Jan Kool als getuige op, die als schavenmakersbaas wordt omschreven.

Uit dit huwelijk 7 kinderen, waaronder:

2. Jan Hendrik, geboren en gedoopt in Amsterdam op 21 respectievelijk 27 december 1801, volgt II.

II. Jan Hendrik Andries

Jan Hendrik Andries, trouwt te Amsterdam op 8 maart 1826 met Christina Willemina Heijtbrink, geboren en gedoopt in Amsterdam op 3 respectievelijk 27 maart 1798 en overleden in Amsterdam op 4 september 1848.

Bij zijn huwelijk in 1826 was hij nog schavenmakersknecht, bij de geboorte van zijn zoon in 1829 was hij schavenmaker.

Uit dit huwelijk:

Jan Hendrik, geboren in Amsterdam op 21 juli 1829, overleden in Amsterdam op 27 maart 1887, volgt III.

III. Jan Hendrik Andries

Jan Hendrik Andries, trouwt te Amsterdam op 29 januari 1851 met Cornelia Matthijsen, geboren in Amsterdam ca. 1832, overleden in Rotterdam op 31 augustus 1908.

Bij de geboorte van de kinderen staat bij het beroep van de vader zes van de acht keer schavenmaker vermeld. Uit dit huwelijk:

6. Hendrik, geboren in Amsterdam op 9 november 1864, volgt IV.

IV. Hendrik Andries

Hendrik Andries, trouwt te Amsterdam op 14 september 1892 met Maria Johanna Le Fevre, geboren in Amsterdam ca. 1861. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren, bij de geboorte werd bij allen als beroep van de vader schavenmaker vermeld.

Dat er drie (mogelijk vier) generaties Andries schavenmakers waren kan er op duiden dat met elke generatie de versiering iets werd verlengd. Hein Coolen merkte al op dat bij diverse andere schavenmakers de versiering langer wordt bij jongere exemplaren. Ik heb ze aangeduid als model 1 t/m 3, waarbij model 3 het jongste is.

De wiggen zien er bijna allemaal hetzelfde uit. Ook de vorm van schaven is bijna altijd gelijk. Bij twee schaven is de spaanopening

opvallend rond (één van model 1 en één van model 3), terwijl de anderen allemaal redelijk smal zijn. Ook zijn er drie schaven met een meer afgeronde onderzijde. Eén schaaf (model 2) heeft een afwijkende beitelhoek van 59 graden, terwijl alle anderen op ca. 47-50 graden zitten.

Piet Voermans vertelde over zijn Andries schaven, dat zij uit een gedateerde gereedschapskist komen van Marinus Nieuwpoort (eigenaarsmerk MN) uit Amsterdam, die leefde van 1860 tot 1941. Zij zijn direct gekocht van één van de nazaten van de oorspronkelijke eigenaar. De voorlopige conclusie is dan ook dat deze schaven zijn aangeschaft tussen 1875 en 1925 (?) Het moet hier dan ook de 2e of 3e generatie schavenmakers van de familie Andries betreffen.

Ook over de beitels valt iets te zeggen. Veel schaven hebben het I.P.HB merk ingeslagen. Dit is een merk van Herberts uit Remscheid. Volgens Hein Coolen was Herberts één van de oudste handelshuizen in Remscheid, dat vanaf het begin van de 18e eeuw actief was. Vele Amsterdamse schavenmakers bestelden hun schaafbeitels bij Herberts. Hieronder een overzichtje van de beitels van de Andries schaven.

Van model 1 zijn er vier schaven, drie met beitelmerk I.P.HB en één zonder merk.

Van model 2 zijn er twee schaven, één met I.P.HB en één zonder merk.

Van model 3 zijn er tien schaven, één met P.J. Herberts, één met J.G.

Walter, één met Herberts, één met F.J.T., en zes met I.P.HB.

Zo heeft de samenwerking (het bijeenbrengen van diverse schaven uit verschillende verzamelingen) en gedegen archiefonderzoek weer een beetje meer licht geworpen op de herkomst van de Nederlandse schaven gemerkt Andries. We weten nu dat zij uit Amsterdam stammen, dat er mogelijk drie (of vier) generaties schavenmakers van die naam zijn geweest die samen de gehele 19^e eeuw bestreken en dat er mogelijk een kleine uiterlijke verandering optreedt naarmate de schaven jonger worden.

Met dank aan de collega verzamelaars voor alle informatie.

Een schaafje uit Zuid-Amerika

HEIN COOLEN

Op het gebied van de professionele schavenmakerij had Nederland de primeur. De vroegste schavenmakers vinden we in Amsterdam reeds op het einde van de zestiende eeuw. Het zou bijna een eeuw duren voordat de eerste schavenmakers zich ook in Engeland en de Verenigde Staten van Amerika manifesteerden. In Frankrijk en Duitsland zette deze ontwikkeling pas in met de Industriële Revolutie in de negentiende eeuw. Met Japan waren deze landen lange tijd de enigen waar sprake was van een professioneel georganiseerde bedrijfstak. Niettemin kunnen we andere landen niet zonder meer afschrijven. Ik was zeer verbaasd in Amerika een profielschaafje te vinden dat alle kenmerken vertoont van groot vakmanschap en dat was gemaakt in Buenos Aires in Argentinië.

Dit schaafje, een half duims kraalprofiel, lijkt nog het meest op een Franse profielschaaf, echter met een belangrijk verschil. Het is namelijk gemaakt van het inmiddels zeldzame Cubaans mahonie en weegt daardoor aanzienlijk zwaarder dan het toch al niet lichte cormier waarvan de meeste Franse schaven zijn gemaakt. Het heeft een lengte van 23 cm. en is 34 mm. breed. Het heeft een merkstempel op de neus van "Gonzales Hereros Buenos Aires" met daaronder een gestempelde '5'. Op de hiel van de schaaf is nog een letter "B" aangebracht. In het ijzer is wat lijkt op het Romeinse cijfer VII (7) ingeslagen.

Misschien heeft een van ons al eens eerder een dergelijk schaafje gezien en ik houd mij zeer aanbevolen voor verder vergelijkingsmateriaal. Dit geldt ook voor de maker over wie ik verder niets kon terugvinden, maar dit kan ook liggen aan het feit dat ik de Spaanse taal niet machtig ben.

Wat is dat?

Binnen museum Oold Ark in Makkinga hebben we vrijwel onze gehele collectie weten te beschrijven. Zo nu en dan blijven we (te) lang met een puzzeltje zitten van wat is dit en waarvoor werd het gebruikt. Het is een klein handgereedschap, waarbij het metaal dat aan het heft zit een uitsparing heeft waar de middelvinger mooi in valt. Het uiteinde is wel puntig, maar niet scherp.

Wie levert ons het juiste, gedocumenteerde antwoord?

Ben benieuwd. Met vriendelijke groet,
Pieter Bouma, collectiebeheer

Navraag bij Jan Blaas (die nogal wat kennis heeft over dergelijke gereedschappen) leerde dat het om een blikopener gaat. Vooral voor grotere blikken kun je er flink kracht mee zetten. Waarschijnlijk te dateren na 1850.

Via Dirk Fuite ontving ik een aantal foto's van wel heel bijzonder "Meetgereedschap." Het komt uit de boedel van mijn overleden zwager die een groothandel in ijzerwaren en gereedschappen runde. Het instrument heeft aan de ene kant een schaalverdeling in cm en aan de andere kant in inches. De tekens zijn iets verdiept aangebracht. Wellicht in het hout gebrand. Schaalverdeling kant 1 : – 200cm; kant 2 : – 78 inch; Deel van hout is verjongd naar het uiteinde; breed 30mm en dik 20mm De messing haak is 13 cm lang, waarvan eerste deel (8 cm) 10mm dik is, en het tweede deel (5cm) is 4 mm dik. Wie kent dit meetgereedschap en kan ons vertellen waarvoor het werd gebruikt? Reacties graag naar john.boele@gmail.com

Dirk Fuite

Een aantal gevelstenen uit Amsterdam, onder het motto kijk eens omhoog, daar is nog zoveel te zien!

JOHN BOELE

Op de gevelsteen is een staande ton met tabaksbladeren afgebeeld. Naast de ton staat een stapeltje karotten; strengen gevlochten tabak. De grote mand rechts is een zogenaamde pijpenmand, een gebruikelijk transportmiddel voor lange pijpen. De pijpen staan er met de kop naar beneden gerangschikt, met de stelen omhoog en worden door een strook papier bijeengehouden. Lange pijpen werden op deze wijze per beurtschip naar Amsterdam verscheept en op de pijpenmarkt verkocht. Vroeg 18^e eeuws.

De kuiper is bezig met een bijl een balkje te bewerken dat voor hem op een vat ligt. Aan de wanden links en rechts hangen losse hoepels en divers kuipersgereedschap waaronder een dissel en een krompasser.

In een vernieuwde gevel zit een steen met een winkelinterieur, gezien van achterin de winkel naar de ingang. Rechts, achter een toonbank, staat de verkoper met een ellemaat, een oude maatstok waarmee je een lengte van ongeveer 69 cm. afmeet. Achter hem een schap volgestapelde vakken. Twee vrouwen zijn bezig voor de toonbank, een derde komt juist binnen. De steen is uit de eerste helft van de 17de eeuw. →

Hij vlakt de zijkant van een houten balk af met een kantbijl. Zijn hoed heeft hij ondertussen aan een spijker in de muur opgehangen. Aan de muur hangt ook een winkelhaak. Het raamwerk is een zogenaamd 'kruiskozijn', dat was een timmermansproefstuk om tot het gilde toegelaten te worden. Het gereedschap - haak, hamer, bijtel - wordt vandaag de dag nog in precies dezelfde vorm gebruikt. Bij het verwijderen van de oude verflaag kwam op de kist, rechts, de inscriptie BRAS - POT tevoorschijn. Het betreft een hooikistje waarin het van huis meegebrachte middagmaal kon 'na-garen' en warm blijven in een pot. Het woord 'brassen' betekent 'eten'.

Inhoud van deze A & G Kroniek

Van de voorzitter	2
Voorjaarsexcursie	3
Verslag Ledenvergadering	7
Verslag najaarsbijeenkomst	9
Regio Delft bijeenkomst	11
Schaven Andries	13
Schaafje Zuid-Amerika	16
Wat is dat?	17
Gevelstenen uit Amsterdam	18

De A&G Kroniek verschijnt
tweemaal per jaar.

Redactie: John Boele

Redactieadres:

John Boele

Westerdreef 52

2152 CS Nieuw-Vennep

Tel: 0252 689228

Email: john.boele@gmail.com

Niets in deze uitgave mag, op
welke wijze dan ook, worden ge-
kopieerd en/of vermenigvuldigd
zonder schriftelijke toestemming
van het bestuur van de vereni-
ging Ambacht & Gereedschap.

Ledenadministratie: Ria van den Bunt,
administratie@ambachtengereedschap.nl
Boedelcommissie: Johan van Dijk, Jacob Cazemier, Gerrit Snoek
en Jan Blaas (voorzitter)
Bankrekening: IBAN: NL15 INGB 0000 3007 41
BIC: INGBNL2A
t.n.v. Ambacht en Gereedschap

Bestuur Vereniging Ambacht & Gereedschap

Voorzitter:

Ben Boone

voorzitter@ambachtengereedschap.nl

Euklaasdijk 10

4706 JA Roosendaal

Tel. 0165 55 70 69

Leden:

Jan Blaas

boedelcommissie@ambachtengereedschap.nl

Platanenlaan 13

3911 PA Rhenen

Tel. 0317 61 63 63

Secretaris: (w.n.) Hein Coolen

secretaris@ambachtengereedschap.nl

Diepenbrocklaan 4a

6711 GN Ede

Tel. (0318) 61 43 73

Johan van Dijk

Grotestraat 74

6617 AK Bergharen

Tel. 06 5074 4738

Penningmeester: Rijk van den Bunt

penningmeester@ambachtengereedschap.nl

Nieuwe Steeg 85

3956 RC Leersum

Tel. (0343) 785 621

www.ambachtengereedschap.nl